

Смірнова І.О.

викладач кафедри теорії

та історії держави і права

*Дніпропетровського державного
університету в внутрішніх справах*

ДЕМОКРАТІЯ, ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Демократія як суспільне явище пройшла складний і довгий шлях багатовікового розвитку. Історично демократія має багато типів, форм, особливостей вияву [3]. Так, розрізняють громадську, племінну, античну, буржуазну, постіндустріальну та інші її форми. Теорія демократії свідчить, що, набуваючи різних форм, вона завжди залишається одним з методів організації і здійснення влади, знаряддям певних суспільних сил для проведення політики. Не має і не може бути демократії «взагалі». Завжди були і є конкретні форми її вияву. У наш час демократія стає адекватною тим новим проблемам, що їх висуває перед людством сучасний стан цивілізації. Найповнішого розвитку вона набуває у процесі формування громадянського суспільства і правової держави.

Демократія вимагає, щоб влада повністю належала народові, що здійснює її безпосередньо шляхом прямої участі у вирішенні державних і громадських справ (референдуми, плебісцити, демонстрації, мітинги, збори громадян, народні ініціативи тощо) або через обраних ним представників (депутатів) у представницькі органи державної влади і місцевого самоврядування. Через інститути народних засідателів і присяжних відбувається участь громадян у здійсненні судової влади [3].

Основи демократії, її головні інститути, умови її утвердження і функціонування визначаються, як правило, в Основних Законах держави. Статтею 1 Конституції України проголошено, що вона є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою. Верховенство права розуміється як принцип, що передбачає панування права у життєдіяльності громадянського суспільства і функціонуванні правової держави. Принцип верховенства права зафіксований у частині 1 ст. 8 Конституції України, яка закріплює наступне: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права». Тобто саме він у нашій країні має визначати умови життєдіяльності усього соціального організму, зокрема порядок створення, існування і функціонування державних органів і громадських організацій, соціальних спільностей, відношення до них, а також між собою окремих громадян тощо [1].

Продовжуючи тематику верховенства права, є необхідність у висвітленні питання верховенства права та миру і безпеки. Згідно зі статтею

1 Статуту Організації Об'єднаних Націй, однієї з цілей Організації Об'єднаних Націй є «проведення мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру». Верховенство права забезпечує рівне застосування норм міжнародного права і принципів здійснення правосуддя щодо всіх держав і їхнє рівне дотримання. Дотримання принципу верховенства права сприяє забезпеченню сприятливих умов для досягнення цілей Статуту ООН [2].

Статут ООН забезпечує нормативну основу для налагодження дружніх відносин між державами. Статут ООН, нарівні з більш широким зведенням норм міжнародного права, забезпечує систему підтримки міжнародних відносин. Він сприяє встановленню принципу взаємності між державами в якості суверенних рівних сторін, забезпечує передбачуваний і легітимний характер їх дій в рамках узгодженої багатосторонньої системи і засобів для врегулювання спорів, що виникають. Особливо важливе значення для підтримання миру і безпеки мають принципи територіальної цілісності, відмови від загрози силою або її застосування будь-яким способом, несумісним з положеннями Статуту ООН, і прихильність виконанню міжнародних правових зобов'язань.

Стаття 33 Статуту ООН має основоположне значення для попередження конфліктів і мирного врегулювання спорів. Сторони того чи іншого міжнародного спору мають можливість приймати різні заходи і мають доступ до механізмів врегулювання спорів, включаючи переговори, розслідування, посередництво, примирення, арбітраж, судове врегулювання і задіяння регіональних установ або механізмів [2].

Суворе дотримання принципу верховенства права, що забезпечує захист прав людини, сприяє запобіганню і пом'якшенню наслідків злочинів із застосуванням насильства і конфліктів шляхом створення легітимних механізмів врегулювання конфліктів та вжиття заходів, що стримують зростання злочинності і насильства. І навпаки, низький рівень економічного розвитку і нерівність можуть породжувати злочини та насильство. У зв'язку з цим принцип відповідальності за захист, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН в Підсумковому документі Всесвітнього саміту 2005 року, не втратив своєї актуальності. Він підкреслює важливість надання підтримки національним правоохоронним і правозахисним установам для забезпечення того, щоб уряди мали всі необхідні інструменти, що дозволяють виконувати їх зобов'язання щодо захисту населення від геноциду, злочинів проти людяності, військових злочинів і етнічних чисток; в ньому також міститься заклик до міжнародного співтовариства надати підтримку таким зусиллям [3].

У ситуаціях збройного конфлікту забезпечення захисту цивільних осіб є першочерговим завданням Організації Об'єднаних Націй. Будь-який захист, чи то фізичний, політичний чи той, що забезпечується шляхом створення безпечних умов, повинен ґрунтуватися на принципі верховенства права та має

бути спрямований на те, щоб зробити чинні закони практично корисними у важких умовах. Застосовна нормативно-правова основа і зобов'язання держав-членів мають основоположне значення у всіх сферах здійснюваної діяльності щодо забезпечення захисту. Для забезпечення більш ефективного захисту цивільних осіб держави-члени повинні дотримуватися відповідних міжнародних договорів, включати їхні положення до національного законодавства і створювати ефективно функціонуючі установи та механізми внутрішнього контролю. Аналогічну важливу роль відіграють освіта та інформація, яка стосується обов'язкових норм і забороненої практики, кримінального переслідування в разі вчинення відповідних порушень.

Створення правоохоронних установ має виключно важливе значення для вирішення нагальних завдань у галузі забезпечення безпеки, а також забезпечення стабільності, необхідної для зміцнення процесу миротворчості. Ефективні судові органи і виправні установи, поряд з підзвітною поліцією і правоохоронними установами, які в повній мірі дотримуються прав людини, мають важливе значення для відновлення миру і стабільності на ранньому етапі постконфліктного періоду. Це дозволяє залучати до відповідальності осіб, які вчинили злочини, сприяє мирному врегулюванню спорів, відновленню довіри і забезпеченню соціальної згуртованості на основі принципу рівних прав. Створення таких умов має рівною мірою важливе значення для забезпечення миру і безпеки і сталого розвитку. У зв'язку з цим Організація Об'єднаних Націй визнає необхідність застосування широкого підходу шляхом надання підтримки всім компонентам системи кримінального судочинства. В рамках всеосяжного підходу, що передбачає зміцнення верховенства права і більш ефективного здійснення прав людини, важливо надавати підтримку зусиллям з реформування сектора безпеки, що вживаються під національним керівництвом.

Однією з найбільш серйозних загроз для миру і безпеки є злочини, які, незважаючи на те, що вони відбуваються на національній території, виходять за національні кордони і зачіпають усі регіони та в кінцевому підсумку міжнародне співтовариство в цілому. Це наростаюча проблема в області верховенства права та захисту прав людини, яка свідчить про наявність їх тісного зв'язку зі світом і безпекою [2].

Беззаперечно, що процес Європейської інтеграції України вимагає здійснення й інших заходів. Але необхідно системно, комплексно і послідовно реформувати вітчизняні суспільство і державу.

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>

2. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 черв. 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

3. Колодій А. М. Демократія, верховенство права та права людини у контексті європейської інтеграції України. *Наукові праці Національного авіаційного університету*. Київ. 2008 р. № 2. С. 33-38.